

თეიმურაზ გვანცელაძე

„აფსუარა“ — აფხაზთა იდენტობის კოდექსი და მისი მეტამორფოზები

სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ლიტერატურაში აღინიშნება, რომ აფხაზი ხალხი საკუთარ ეთნიკურ ვინაობას განსაზღვრავს **აფსუარა**-ს მაიდენტიფიცირებელ კატეგორიაზე დამყარებით. ტერმინი **აფსუარა** წარმოადგენს აფხაზთა ავტოეთნონიმ **აფსუა**-ს კრებით-აბსტრაქტულ ფორმას (**აფსუა** „აფხაზი“ + კრებითობა-აბსტრაქტულობის სუფიქსი **-რა**) და ითარგმნება როგორც „**აფხაზობა**“, შდრ.: ჩერქეზული (ადიღეურ-ყაბარდოული) **ადიღლა** ადიღელობა“, ქართული **ქართველობა**... ცნება **აფსუარა** მეტად რთული და ფართოა. მას სპეციალისტები სხვადასხვაგვარად განმარტავენ, თუმცა ყველა განმარტებაში მეორდება ერთი და იგივე სემანტიკური ბირთვი:

აფსუარა მოიცავს ყველა იმ ეთნიკურ-გენეტიკურ, ლინგვისტურ, კულტურულ, რელიგიურ, ზნეობრივ-ეთიკურ, ესთეტიკურ, კომუნიკაციურ და ქცევის თავისებურებათა ერთობას, რაც აფხაზ ხალხს განასხვავებს ყველა სხვა, როგორც მონათესავე, ისე არამონათესავე ხალხისაგან და ქმნის დიქოტომიას **ჩვენ** — **ისინი**.

შენიშვნა: ტერმინი პირველად დასტურდება 1920 წლიდან, როცა იგი გამოიყენა აფხაზური მწერლობის ფუძემდებელმა დიმიტრი გულიამ იხ.: http://apsnyteka.narod2.ru/abhazskaya_entsiklopediya/a/index.htm.

ტერმინის უახლესი განმარტება იხ.:

http://apsnyteka.narod2.ru/abhazskaya_entsiklopediya/a/index.htm.

აფსუარა-ს ცნებაში ასახულია აფხაზი ხალხის კოლექტიური თვალსაზრისი იმის შესახებ, თუ რა სავალდებულო თვისებები უნდა ჰქონდეს პიროვნებას, რომ იგი ჭეშმარიტ **აფსუა**-დ (აფხაზ-ად) ჩაითვალოს. შესაბამისად, **აფსუარა** წარმოადგენს **აფსუა**-ს ეროვნულ იდეალს, მის მაიდენტიფიცირებელ-ზნეობრივ კოდექსს, რომლის ნორმათა დარღვევა არ შეიძლება.

შენიშვნა: ჩვენ აქ განვიხილავთ მხოლოდ აფხაზეთში მცხოვრებ აფხაზთა იდენტობის საკითხებს. ბათუმელ აფხაზთა იდენტობის თავისებურებათა აღწერა იხ. ნაშრომებში: თ. გვანცელაძე, მ. ტაბიძე. აჭარაში მცხოვრებ აფხაზთა იდენტობა. 1. პირველი სამეცნიერო-სასწავლო ექსპედიციის წინასწარი შედეგები. თბ., 2011; Т. Гванцеладзе, М. Табидзе, Т. Гитолендия, С. Чаава. Основные аспекты идентности абхазов, живущих в Аджарии. Тб., 2011; Т. Gvantseledze, M. Tabidze, T. Gitolendia, S. Chaava. Basic Aspects of Identity of the Abkhazians Living in Ajaria. Tbilisi, 2011.

აღსანიშნავია, რომ **აფსუარა**-ს იდეალურ **კომპონენტთა დიდი ნაწილი** ასევე იდეალურია სხვა ეთნოსებისთვისაც, ანუ **უნივერსალურია**. ასეთებია, მაგალითად, შემდეგი მოთხოვნები:

1. პატივი უნდა სცე შენი ხალხის ეროვნულ ნიშან-თვისებებსა და ინტერესებს. საჭიროების შემთხვევაში უნდა იბრძოლო და თავი შესწირო მათ დასაცავად;

2. უნდა იცოდე შენი დედაენა და მოუარო მას;

3. უნდა გიყვარდეს სამშობლო და დაიცვა მისი თავისუფლება;

4. უნდა იყო პატიოსანი, კეთილშობილი, ღირსეული ვაჟაკი/ქალი, კაცთმოყვარე (ჰუმანისტი), სამართლიანი, თავდაჭერილი, მომთმენი (მიმტევებელი);

5. პატივი უნდა სცე მშობლებსა და ნათესავებს...

უნივერსალურ იდეალთა გარდა, აფხაზებს აქვთ ის იდეალებიც, რომლებიც საზიაროა მათ მონათესავე სხვა ხალხებთან (აბაზებთან, ჩერქეზებთან, ქართველებთან, ჩეჩენ-ინგუშებთან, დაღესტნის ხალხებთან). ამ იდეალებს შეიძლება **იბერიულ-კავკასიური იდეალები** ეწოდოს. ესენია: უფროსი ასაკის ადამიანთა განსაკუთრებული პატივისცემა, სტუმარმასპინძლობა, ძველი ტრადიციების დაცვის მოთხოვნა, ძმადნაფიცობა და სხვ.

აფხაზთა იდენტობა კომპლექსური, დაუნაწევრებელი იდეოლოგიური ერთეულია და მასში ზოგადსაკაცობრიო და იბერიულ-კავკასიური იდეალები ტრანსფორმირებულია ეროვნული, ინდივიდუალური, მხოლოდ აფხაზთათვის სპეციფიკური ნორმების მიხედვით და ემატება მხოლოდ აფხაზთათვის დამახასიათებელი ნორმები. **აფსუარა**-ს იდეალურ სისტემაში გადამწყვეტია თვით ამ ცნების სემანტიკა (**აფხაზობა**, ანუ აფხაზად ყოფნა), რაც გულისხმობს **პიროვნების სურვილს**, იყოს **აფსუა** (აფხაზი) და სხვა აფსუების მიერაც განიხილებოდეს **აფსუა**-დ, აგრეთვე აფსუა ინდივიდებისაგან შემდგარი **სოციუმის თანხმობას**, ჩათვალოს მოცემული პიროვნება ამ სოციუმის სრულფასოვან წევრად. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, **აფხაზთა ეთნიკურ იდენტობას, უპირველეს ყოვლისა, განსაზღვრავს აფსუა ინდივიდებისაგან შემდგარი სოციუმის კოლექტიური თვითშეგნება**.

როგორც ცნობილია, ნებისმიერი ბინადარი ეთნოსის იდენტობის ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტია **განსაკუთრებული მიჯაჭვულობა სამშობლოსადმი, მშობლიური მიწისადმი, წინაპართა საფლავებისადმი**. სწორედ ეს კომპონენტი აჩენს ეთნოსში სამშობლოს სიყვარულსა და მისი დაცვის აუცილებლობას. ისტორიული სამშობლოდან ახალ საცხოვრისში გადანაცვლებულ ინდივიდსაც და ჯგუფსაც თან ახლავს ხოლმე სამშობლოს ნოსტალგია. ამის პარალელურად მიგრანტებს სჩვევიათ წინაპართა

სალოცავების გადატანა ახალ საცხოვრისში, რაც უიოლებს მათ ახალ საბინადროსთან ადაპტირებას. წინაპრების მიწის ხსოვნა და მონატრება გადაეცემა თაობიდან თაობას და აისახება როგორც ფოლკლორში (ისტორიულ გადმოცემებში), ისე ეთნოგრაფიულ ყოფაში (წინაპართა სალოცავებისა და საფლავების მონახულების აუცილებლობაში).

როგორც დადგენილია, ამჟამინდელ აფხაზთა წინაპრები XVI საუკუნემდე ცხოვრობდნენ ჩრდილოეთ კავკასიაში, მდინარე ყუბანის აუზში და წარმოადგენდნენ ერთიანი აფხაზურ-აბაზური ეთნოსის განუყოფელ ნაწილს. ახლანდელი აფხაზეთის მიწაზე გადმოსახლებისას მათ უეჭველად თან მოჰყვებოდათ ისტორიული სამშობლოს სიყვარული, ექნებოდათ ნოსტალგია წინაპართა მიწისადმი, პერიოდულად ივლიდნენ წინაპართა საბინადროში დარჩენილი სალოცავების მოსალოცად და წინაპართა საფლავების მოსანახულებლად. ამასთანავე, როგორც ეთნოგრაფიული მონაცემები ადასტურებენ, ახალმოსახლეებს აფხაზეთში შეუქმნიათ თუ გადმოუნაცვლებიანთ თავიანთი ტრადიციული წარმართული სალოცავები, კერძოდ, **აბჟ-ნგხა** „შვიდი ხატი“, რომლებსაც ახლაც დიდი როლი აკისრია აფხაზთა ეთნიკური იდენტობის შენარჩუნების თვალსაზრისით. ჩვენი აზრით, ამ სალოცავთა გადმონაცვლებამ ახალ ადგილზე ხელი შეუწყო ერთიანი აფხაზურ-აბაზური იდენტობის საბოლოო რღვევასა და ახალი, საკუთრივ აფხაზური (ავსუური) ეთნიკური იდენტობის ჩამოყალიბებას. ამის გამო აფხაზები თავს უკვე აღარ განიხილავენ აფხაზურ-აბაზური ეთნოსის განუყოფელ ნაწილად და ჩამოუყალიბდათ საკუთარი ეთნიკური იდენტობა, თუმცა ხსოვნა იმისა, რომ აბაზა ხალხი მათი უახლოესი მონათესავეა, დღემდეა შენარჩუნებული აფხაზთა შორის.

რა თქმა უნდა, ადრინდელი ეთნიკური იდენტობის ფარგლების დავიწროება და ახალი ეთნიკური იდენტობის ჩამოყალიბება უმტკივნეულო პროცესი ვერ იქნებოდა, რასაც კიდევ უფრო გაამძაფრებდა აფხაზეთში ახლადმოსულ აფსუათა სერიოზული ოპოზიცია დამხვედურ ქართულ მოსახლეობასთან, რომელიც მოსული აფხაზებისაგან განსხვავდებოდა ეთნიკური იდენტობით, ენით, რელიგიით, კულტურით, პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი აზროვნებით, ეკონომიკურად, ეთნოგრაფიული თავისებურებებით.

განვითარების უფრო დაბალ საფეხურზე მდგომმა აფხაზებმა ნებით თქვეს უარი ისტორიულ სამშობლოზე. ისინი არ იყვნენ ჩვეულნი ბარში და ზღვისპირას ცხოვრებას, მისდევდნენ ექსტენსიურ მიწათმოქმედებასა და ინტენსიურ მესაქონლეობას (უპირატესად მთაში შედარებით იოლად მოსავლელი წვრილფეხა პირუტყვის, განსაკუთრებით თხების მოშენებას), არ ჰქონდათ სახელმწიფოს მოქალაქის შეგნება, არ იყვნებდნენ წერილობით კულტურას. აფხაზები, როგორც ჩანს, დიდხანს ვერ შეეგუვნენ ახალ

საცხოვრებელს, ვერ აითვისეს აქაური მიწა და ზღვა, არ იცოდნენ მათი გამოყენების ხერხები, რის გამოც აფხაზთა მთავარ საქმიანობად მეზობელ ქართველებზე და თანატომელებზე თავდასხმები, მათი დატყვევება-გაყიდვა, ძარცვა იქცა, რასაც უამრავი წერილობითი წყარო ადასტურებს (მაგალითად, არქანჯელო ლამბერტის XVII საუკუნის ჩანაწერები). წყაროებიდან ნათლად ჩანს, რომ აფხაზთა მთავარი საქმიანობა სამხედრო ვარჯიში, ძარცვა-თარეში და მესაქონლეობა ყოფილა, ანუ მათი იდენტობა ჯერ კიდევ არ გულისხმობდა ბინადარი და ავტოქთონი მოსახლეობისათვის დამახასიათებელ ცხოვრების წესსა და მორალს.

მეტად საყურადღებოა ვახუშტი ბატონიშვილის შემდეგი ცნობა აფხაზთა შესახებ:

„ხოლო კაცნი მგვანენი მეგრელთა და უმეტეს ცქვტნი და ტანოვანნი, წერწეტნი, მპარავნი, ავაზაკნი, ზღუათა შინა მავალნი ოლეკვანდარებითა, რომელთა შინა შთასხდებიან რ [= 100], ს [= 200] და ტ [300], დაუჭდებიან ოსმალთა ნავთა და ლაზ-ჭანთა და უფროსად ოდიშ-გურიასა. არამედ არიან ბრძოლასა შინა მდედრნი, მალ-მიმდრეკნი, ზღუასა შინა მაგარნი და ძლიერნი. სარწმუნოებით არიან ქრისტიანენი, არამედ არღარა რისა მეცნიერნი და ირიცხვან, ვითარცა კერპნი, ვინაფთვან არა დაჰფლვენ მკუდართა თვსთა, არამედ მისითავე სამკაულ-იარაღითა და შესამოსლითა შთასდებენ კუბოთა შინა და შესდგმენ ხეთა ზედა, და უკუეთუ შტვენს მკუდარი იგი ეშმაკისა მიერ, სწამთ განსუენებულად მერმესა მას. გარნა უწყიან ნათესაობა, ცოლი ერთი, მარხუა, აქუთ სასოება მღუდელთა ფრიად. არა იქმნებიან მათ შორის სიძვა, მრუშება, რამეთუ დასწუნენ შემცოდეთა. უყუართ სტუმარი და პატივსა უყოფენ, და შეიწყნარებენ ფრიად. ენა საკუთარი თვისი აქუსთ, არამედ უწყიან წარჩინებულთა ქართული. სხდებიან სკამთა ზედა და სჭამენ ტაბლასა ზედა. და არიან ერდგულნი ფრიად თვსთა მეპატრონეთა და მორჩილნი მისნი“ (ვახუშტი 1973:785-786).

ციტირებული ცნობა გვიჩვენებს, რომ ა. ლამბერტის შემდგომ XVIII საუკუნისათვის აფხაზთა იდენტობასა და ყოფაში ბევრი რამ უცვლელად დარჩენილა, თუმცა მცირედი ცვლილებანიც მომხდარა: აფხაზები კვლავაც მისდევენ ქურდობა-ძარცვა-თარეშს; ოჯახებში სკამები და ტაბლები გაჩენილა; თავს უკვე ქრისტიანებად რაცხენ, თუმცა მათი რწმენა ნომინალურია და წამყვანი ადგილი კვლავ წარმართულ რწმენა-წარმოდგენებს უჭირავს; შესჩვევიან ზღვას, ოღონდ მას იყენებენ არა როგორც საკვების მოპოვების უშრეტ წყაროს, არამედ როგორც ძარცვა-თარეშის არეალის გაფართოების საშუალებას. ამ კონტექსტში საყურადღებოა, რომ აფხაზურ მრავალმერთიან წარმართულ პანთეონში არ არსებობს ზღვის, მეთევზეობისა და ნაოსნობის მფარველი ღვთაება, მაგრამ წმინდა გიორგის (აფხაზურად **აირგი** // **აერგი**) გაწარმართებულ კულტში

ამ წმინდანის ფუნქციებს შემატებია **ყაჩაღობა-ძარცვისა და ქურდობის, მესაქონლეობის, ნადირობისა და ჭექა-ქუხილის ღვთაების** ფუნქციებიც (თ. გვანცელაძე 2011:339), რაც იმის მაჩვენებელია, რომ ახალ ადგილზე დასახლებულ აფხაზებს დროთა მანძილზე ქართველებისაგან ზედაპირულად შეუთვისებიათ ქრისტიანობა და მოუტრიათ იგი წარმართობისათვის, ხოლო ადრინდელი მთავარი საქმე კვლავაც „წმინდა საქმედ“ შეუნარჩუნებიათ.

ვახუშტი ბატონიშვილის ზემოთ მოხმობილი ცნობიდან იკვეთება ის ფაქტიც, რომ XVIII საუკუნის აფხაზთა იდენტობაში საყურადღებო სიახლე იყო ქართული ენის ცოდნის საყოველთაო გავრცელება წარჩინებულთა შორის. ეს იმას ნიშნავს, რომ იმდროინდელი აფხაზური არისტოკრატია იწყებს ქართულ სოციალურ-პოლიტიკურ და კულტურულ სისტემასთან ადაპტირებას. აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ იმ დროს აფხაზთა დიდი ნაწილი თავს ქრისტიანად აცხადებს, იცავს მარხვას, პატივს მიაგებს სამღვდელოებას, თუმცა ისინი ღრმადმორწმუნე ქრისტიანებად ჯერ კიდევ არ ქცეულან, რადგან მტკიცედ იცავენ აფსუარას ძირითად მოთხოვნას წინაპართა რწმენის ერთგულების შესახებ (ისევე, როგორც ა. ლამბერტის ეპოქაში, ასი წლის მერეც ისინი მიცვალებულებს ხეზე ჰკიდებდნენ).

აფხაზთა მასობრივი ინტეგრაცია ქართულ სოციალურ-პოლიტიკურ, ენობრივ და რელიგიურ-კულტურულ სივრცეში დროთა მანძილზე ალბათ უფრო ინტენსიური იქნებოდა, რომ არა XIX საუკუნის დასაწყისიდან საქართველოში დაწყებული კატაკლიზმები: ქართული სამეფო-სამთავროების დაპყრობა რუსეთის იმპერიის მიერ, ქართული ენის დევნა-შევიწროება, ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება, ეთნოსთა დაპირისპირების პოლიტიკის გატარება და ა.შ. XIX საუკუნის 80-იან წლებამდე აფხაზეთში ინტენსიურად მიმდინარეობდა აფხაზთა გაქრისტიანების პროცესი, რაშიც წამყვან როლს ქართველი სასულიერო მოღვაწენი ასრულებდნენ. მათი დამსახურებაა ის, რომ მუჰაჯირობის დროს აფხაზეთიდან გადასახლებას გადაურჩნენ ის აფხაზები, ვინც მოასწრო ქრისტეს რჯულზე მონათვლა. აფხაზი ხალხის ეთნიკურ, ენობრივ, კულტურულ და რელიგიურ იდენტობაზე დიდი გავლენა მოახდინა მუჰაჯირობამ და „დამნაშავე ხალხის“ სტატუსის ოფიციალურად მინიჭებამ.

ეთნიკური წარმოშობის თვალსაზრისით ამჟამინდელი აფხაზები ერთგვაროვანი არ არიან. ამ ეთნოსის შემადგენლობაში ძალზე დიდ წილს ქმნიან გააფხაზებული პირები, ვისი წინაპრებიც ქართველები, უბიხები, ჩერქეზები, ყარაჩაელები, თურქები იყვნენ. ეს პირები დღეს, რა თქმა უნდა, თავს აფხაზებად მიიჩნევენ, მაგრამ მათ იციან თავიანთ წინაპართა ეროვნება, მათი გააფხაზების ისტორია და ეს, ერთი მხრივ, გარკვეულ ოპოზიციას ქმნის წმინდა

აფხაზური წარმომობის აფხაზთა ეთნიკურ იდენტობასთან, მეორე მხრივ კი დისკომფორტს უქმნის აფხაზი ხალხის შემადგენლობაში შესულ ამ მრავალრიცხოვან ინდივიდებს, ვისი წინაპრებიც არ იყვნენ ეთნიკური აფხაზები და სხვადასხვა სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სხვა მიზეზების გამო გვიან გახდნენ აფხაზი ხალხის ნაწილი (გააფხაზდნენ).

ამჟამად არააფხაზური ეთნიკური წარმომავლობის გააფხაზებულ პირთა შორის ყველაზე დიდ ჯგუფს ყოფილი ქართველები ქმნიან, რაც ცხადად ჩანს გვარსახელებიდან. მაგალითად, ამჟამინდელ აფხაზთა ძალიან დიდ ნაწილს აქვს ქართული ეტიმოლოგიის მქონე გვარები (ჭითანავა, ნოდია, კამკია, ჭკალუა, ხალვაში, ამფარ < მეფორია, აჟინჯალ < ჯინჯოლია...), თუმცა ისინი უკვე ეთნიკურ აფხაზებად განიხილავენ საკუთარ თავს და სხვა აფხაზებიც ეთანხმებიან ამას. მათ არ იციან ქართული ენა და მისი მიკროგარიანტები, ფლობენ აფხაზურ ენას და ა.შ. მაშასადამე, გამოდის, რომ **აფხაზ ხალხს არ აერთიანებს ისეთი, ერთი შეხედვით, გადამწყვეტი ნიშანი, როგორიცაა ეთნიკური წარმომავლობა.**

შენიშვნა: საყურადღებოა, რომ კონფლიქტის შემდეგ ზოგმა აფხაზმა, ვისაც ქართული წარმომავლობის გვარები ჰქონდა, გვარებს ქართული სუფიქსები აფხაზურით შეუცვალა, ან საერთოდ გამოიცვალა გვარი. მაგალითად, აფხაზეთის დ. გულიას სახელობის ჰუმანიტარულ კვლევათა ინსტიტუტში მუშაობს რამდენიმე ასეთი მეცნიერი: ლინგვისტი ლეონიდ **სამანბა** კონფლიქტამდე გვარად **სამანჯია** იყო, ისტორიკოს იგორ **მარგზებას** ადრინდელი გვარია **მარხოლია**, ხოლო ეთნოლოგი გალინა **თარჯმან-იფა** ადრე **კოპეშავიძე** იყო. იხ.: <http://kolhida.ru/index.php3?path=abigi&source=otdel>. ამ 3 ახალი გვარიდან არცერთი არ არსებობდა კონფლიქტამდე.

ასეთივე სურათი იკვეთება აფხაზთა **რელიგიურ-კონფესიური ნიშნით** დახასიათების შემთხვევაშიც. აფხაზეთის საოკუპაციო რეჟიმის მიერ 2003 წელს ჩატარებული მოსახლეობის აღწერის მონაცემებით, აფხაზები ამ ნიშნის მიხედვით მოზაიკურ სურათს წარმოგვიდგენენ: მათი 60 % მართლმადიდებელი ქრისტიანია, 16 % - სუნიტი მაჰმადიანი, 3 % — „აფხაზური რელიგიის“ მიმდევარი, 5 % — წარმართი (ე.წ. აფხაზური რელიგია რეალურად წარმართობაა, თუმცა აფხაზი ეთნოლოგები არ აღიარებენ ამას), 8 % — ათეისტი, 2 % აღიარებს სხვა კონფესიებს, ხოლო 6 %-ს უჭირს თავისი რელიგიური იდენტობის განსაზღვრა (**АБХАЗИЯ (Республика Абхазия)**). —

http://apsnyteka.narod2.ru/abhzaskaya_entsiklopediya/a/index.html).

რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის მეცნიერთა მიერ 1994-1998 წლებში აფხაზეთში

ჩატარებული კვლევების შედეგად გაირკვა, რომ რეალურად აფხაზთა უმრავლესობა წარმართია და მათი ქრისტიანობა, ან მაჰმადიანობა ფორმალურია, ვინაიდან ქრისტიანები არ დადიან, ან იშვიათად დადიან ეკლესიაში, არ ჰყავთ მოძღვარი, არ ამბობენ აღსარებას, არ ეზიარებიან, არ მარხულობენ, არ კითხულობენ ბიბლიას; აფხაზი მაჰმადიანები არ დადიან, ან იშვიათად დადიან ჯამეში, არ ასრულებენ ლოცვებს, არ ასრულებენ წინადაცვეთას, არ კითხულობენ ყურანს, ჭამენ ღორის ხორცს, სვამენ ღვინოსა და არაყს, არ ჰყავთ ერთზე მეტი ცოლი. ქრისტიანებსაც და მაჰმადიანებსაც სწამთ წარმართული ღვთაებები, ეშინიათ ხეების სულებისა, სჯერათ წარმართული სალოცავების (ანგხა-ს) ყოვლისშემძლეობა. ქრისტიანები, მაჰმადიანები და წარმართები ერთად აღნიშნავენ დიდ ქრისტიანულ, მაჰმადიანურ და წარმართულ დღესასწაულებს, სადაც მათ, რუს მეცნიერთა აზრით, ყველაზე მეტად ქეიფი იზიდავს. იმავე მეცნიერთა ცნობით, გამოკითხულ აფხაზთა უმრავლესობას თვითონ, ან მათ ახლობლებს აქვთ ტრადიციული სალოცავები, ან მიუშართავთ ამ სალოცავებისათვის. მეტიც, აფხაზეთის საოკუპაციო რეჟიმმა დაამტკიცა დღესასწაულების სია, რომელშიც 8 უქმე დღიდან თითო არის ქრისტიანული (7 იანვარი — ქრისტეშობა), მაჰმადიანური (6 ნოემბერი — ყურბან-ბაირამი) და წარმართული (13 იანვარი — აჟგრგჰვა/ხეჩხვაძა, ანუ სამყაროს შექმნა-განახლების დღე). სოციალურ ქსელებში გავრცელდა ე.წ. აფხაზური ეკლესიის საეპარქიო საბჭოს ყოფილი მდივნის გერმან მარშანის მიერ გადაღებული კურიოზული ვიდეომასალა, რომელშიც ასახულია, თუ როგორ მონაწილეობს ახალი ათონის მამათა მონასტრის 3 აფხაზი ქრისტიანი სასულიერო პირი წარმართულ რიტუალში — აფხაზი აბიტურიენტისთვის აინარ წვიჯბასთვის ინსტიტუტში მისაღებ გამოცდებზე წარმატების საგარანტიოდ კლავენ თხას სოფელ ჭლოუს წმინდა ტყეში (АБХАЗИЯ (Республика Абхазия). ერთობა არ არის არც ქრისტიანთა შორის, რომლებიც ნაწილდებიან მართლმადიდებლობასა და სხვადასხვა სექტაში, მეორე მხრივ კი მართლმადიდებელთა შორისაც არის დიდი განხეთქილება: ე.წ. აფხაზური ეკლესიის მმართველ პრორუსულ ჯგუფს - დეკანოზ ბესარიონ აფლიას (ამ სასულიერო პირის ნამდვილი გვარი ფილია იყო. გვარი მან კონფლიქტის შემდგომ გადაიკეთა თავისი ჭეშმარიტი აფხაზობის დასამტკიცებლად) ჯგუფს დაუპირისპირდა პრობერძნულად განწყობილ აფხაზთა მცირერიცხოვანი ჯგუფი (იერომონაზვნების ანდრეი ამფარისა და დოროფეი ღბარის ჯგუფი)(http://ruskline.ru/analitika/2011/04/15/ne_poddavatsya_na_provokacii_raskolnikov_i_modernistov/).

ეს მონაცემები იძლევა იმ დასკვნის გამოტანის უფლებას, რომ **აფხაზ ხალხს არ აერთიანებს არც რელიგიურ-კონფესიური ფაქტორი.**

ნებისმიერი ეთნოსის კონსოლიდაციის უმნიშვნელოვანესი დუღაბია **სამშობლოს ცნება და დამოკიდებულება სამშობლოსადმი.** აფხაზი ხალხისთვისაც ასე უნდა იყოს. როგორც ბოლო პერიოდის კვლევებმა აჩვენა, აფხაზთა ისტორიული სამშობლო მდებარეობდა ჩრდილოეთ კავკასიაში, მდინარე ყუბანის აუზში, სადაც აფხაზები აბაზა ხალხთან ერთად ერთ ეთნოსად ცხოვრობდა XVI საუკუნემდე და ემეზობლებოდა ჩერქეზებს, უბიხებსა და ყარაჩაელ-ბალყარელებს (ვრცლად იხ.: ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან. აფხაზეთი. თბილისი, 2007; *Очерки из истории Грузии. Абхазия. С древнейших времен до наших дней.* Тбилиси, 2009).

ამ 30-40 წლის წინათ აფხაზ მოხუცებს ჯერ კიდევ ახსოვდათ, რომ მათი წინაპრები ჩრდილოეთ კავკასიიდან არიან მოსულნი. XIX-XX საუკუნეთა მიჯნიდან დაწყებული მიმდინარეობდა აფხაზეთის ისტორიის გაყალბების ინტენსიური პროცესი და წერილობით, კარტოგრაფიულ და ეთნოლოგიურ მონაცემთა მცდარი ანალიზის გზით საგანმანათლებლო სისტემის მეშვეობით მასობრივად ინერგებოდა თვალსაზრისი აფხაზეთის ტერიტორიაზე აფხაზთა მონოავტოქთონობის შესახებ. საბჭოთა კავშირის დაშლის წინ ეს თვალსაზრისი აფხაზთა შორის გავრცელებულ **ერთადერთ ფუძემდებლურ კონცეპტად გადაიქცა,** რაც ერთ-ერთი სერიოზული ფაქტორი იყო აფხაზთა და ქართველთა შორის დაპირისპირების გაღვივებისა. ელცინის, შვეარდნაძისა და არძინბას კლანების მიერ ინსპირირებული 1992-1993 წლების ომი, რუსეთის მიერ აფხაზეთის ოკუპაცია-ანექსია და 2008 წელს იმავე რუსეთის მიერ აფხაზეთის ე.წ. დამოუკიდებლობის ოფიციალურად ცნობა აფხაზებს მასობრივად მიაჩნიათ საქართველოსაგან განმათავისუფლებელ სამამულო ომად და დამოუკიდებლობის აღდგენად, ანუ **ფაქტობრივად აფხაზმა ხალხმა ტოტალურად დაივიწყა თავისი რეალური ისტორია, წინაპართა ისტორიული სამშობლო და უსამართლოდ ცდილობს მიითვისოს აფხაზეთის ერთადერთი მემკვიდრის უფლებები,** რასაც თან მოჰყვა რეგიონის ეთნიკური წმენდა და იქ ჩარჩენილ ქართველთა დევნა-შევიწროება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, **აფხაზებს დღეს რეალურად აერთიანებს საკრალური სიყვარული აფხაზეთისადმი,** რომელსაც განიხილავენ თავიანთ ისტორიულ სამშობლოდ, მაგრამ გაფეტიშებული დამოკიდებულება ახლანდელი სამშობლოსადმი ემყარება უსამართლობას, საკუთარი ფესვების დავიწყებას, სხვისი ღირსებებისა და უფლებების შელახვას, რაც **აფხაზთა ეთნოფსიქოლოგიის რადიკალური ტრანსფორმაციის გამოვლინებაა და საფუძველშივე ეწინააღმდეგება აფსუარას**

ფუძემდებლო იდეალებს, რომლებიც ყოველი აფხაზისაგან მოითხოვენ სამართლიანობას, სხვისი ღირსების პატივისცემას, საკუთარი ისტორიული ფესვების ცოდნა-დაფასებას.

განვიხილოთ **ენის ფაქტორისადმი აფხაზთა დამოკიდებულება და აფხაზური ენის ფუნქციონირება აშუამინდელ ფსევდოდამოუკიდებელ აფხაზეთში.**

აფხაზ ხალხს აქვს თავისი საკუთარი ენა, რომელიც, მართალია, ყველა ენობრივ დონეზე ძალიან ახლოს დგას აბაზურ ენასთან, მაგრამ მათ შორის აბსოლუტური იდენტურობა არ არის (აფხაზურ-აბაზური ენობრივი კონტინუუმი, ჩვენი აზრით, დაიშალა XVI საუკუნის ახლო ხანებში) (გვანცელაძე 2008:22-39). რაკი **ავსუარა**-ს სისტემაში დიდ ადგილი უჭირავს უნივერსალურ და იბერიულ-კავკასიურ იდეალებს, ხოლო აფხაზური ენა განსხვავებულია არა მარტო არამონათესავე, არამედ თვით მონათესავე ენებისგანაც კი, სწორედ **აფხაზური ენა უნდა იყოს აფხაზი ხალხის იდენტობის ერთ-ერთი უმთავრესი მარკერი** (იდეალური პრინციპი: ყოველ ეთნოსს საკუთარი, სხვისგან განსხვავებული ენა უნდა ჰქონდეს): ამ ეთნოსის წარმომადგენელთა უმრავლესობა აფხაზურ ენას უნდა მიიჩნევდეს საკუთარ დედაენად; მათ კარგად უნდა იცოდნენ თავიანთი ეროვნების ენა; უნდა უვლიდნენ მას; იყენებდნენ არა მარტო ყოფით ურთიერთობაში, არამედ განათლების სისტემაში, კულტურის დარგებში, მასმედიაში, ოფიციალურ საქმისწარმოებაში, მეცნიერებაში, რელიგიურ ცხოვრებაში და ა.შ.

თუ მეფის რუსეთისა და საბჭოთა პერიოდებში ილახებოდა არარუსულ ენათა და მათ შორის აფხაზური ენის უფლებები, ამ ენის სრული მასშტაბით ფუნქციონირებისათვის ყველაზე კარგი პირობები აფხაზეთის „დამოუკიდებლობის აღდგენის“ შემდეგ უნდა შეექმნა „ეროვნულ ხელისუფლებას“, რომელსაც ამ საქმეში ხელს ვერ შეუშლიდნენ „ქართველი დამპყრობლები“.

ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, კონფლიქტამდე, 1989 წელს თავის დედაენად აფხაზურს ასახელებდა აფხაზეთში მცხოვრებ აფხაზთა 97 %, მაგრამ ეს მონაცემი არ ასახავს მაშინდელ რეალურ ვითარებას. მონაცემთა სიმცდარეს ძირითადად 2 ფაქტორი განაპირობებდა:

1. საბჭოთა კავშირის ხელისუფლებას არ სურდა იმის ოფიციალურად აღიარება, რომ ავტონომიის სატიტულო ეთნოსის ენაზე მოლაპარაკეთა რაოდენობა განუხრელად იკლებდა სსრკ-ს არსებობის 70 წლის მანძილზე განხორციელებული ანტიეროვნული და გამარუხებელი ენობრივი პოლიტიკის შედეგად;

2. აღწერების დროს მოსახლეობის დიდი ნაწილი დედაენის განსაზღვრის საკითხს სტერეოტიპულად უყურებს, რასაც ხელს უწყობს დასმულ შეკითხვათა თანმიმდევრობა: ჯერ ეკითხებიან, თუ რომელია რესპონდენტის ეროვნება, მერე კი დაისმის შეკითხვათა

სერია ენების შესახებ (რომელია თქვენი დედაენა? დედაენის გარდა რომელი ენები იცით?...). რესპონდენტები ამ დროს ავტომატურად ფიქრობენ, რომ მათი ეროვნების განსაზღვრა პირდაპირ კავშირშია მის დედაენასთან და ენების ცოდნასთან. მათ გონებაში უმაღლვე ამუშავდება სტერეოტიპი: „რაკი მე მივუთითე, რომ ვარ X ეროვნების წარმომადგენელი, უხერხულია ჩემს დედაენად Y ეროვნების ენის დასახელება; გარდა ამისა, რატომ უნდა ვალიარო უცხო ადამიანთან [აღმწერთან - თ.გ.], რომ მე არ ვიცი/ცუდად ვიცი ჩემი ეროვნების ენა?!“ ამიტომ გამოკითხულ პირთა დიდი ნაწილი უხერხულობას გრძნობდა საკუთარი ეროვნებისა და დედაენის სხვადასხვაობის გამო; არ აფიქსირებდა, რომ არ იცოდა, ან ცუდად ფლობდა საკუთარი ეროვნების ენას და აცხადებდა, რომ მისი დედაენა საკუთარი ეროვნების ენაა;

3. აღწერის დროს შეუძლებელია ზუსტად დადგინდეს რესპონდენტთა დედაენის ცოდნის დონე და ხარისხი. შეიძლება ადამიანმა ცუდად იცოდეს დედაენა, მაგრამ განაცხადოს, კარგად ვიციო.

ჩვენი შეფასებით, 1989 წლისათვის აფხაზეთის ავტონომიურ საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში მცხოვრებ აფხაზთაგან **აფხაზური ენა კარგად და საშუალოდ იცოდა დაახლოებით 60 %-მა. მათთვის აფხაზური ენა რეალურად წარმოდგენდა დედაენას.** აფხაზური მოსახლეობის ეს კატეგორია შედგებოდა შემდეგი სტრატეგებისაგან:

— მონოეთნიკური აფხაზური სოფლების მოსახლეობის საშუალო და უფროსი ასაკის ორივე სქესის მცხოვრებნი (50 წელზე უფროსი აფხაზები);

— ბიეთნიკურ და პოლიეთნიკურ სოფლებში კომპაქტურად მცხოვრებ აფხაზთა უფროსი თაობა. ასეთი მოსახლეობა იყო, მაგალითად, გულრიფშის რაიონის სოფელ მარდახუჭში; გალის რაიონის სოფლებში: ჩხორთოლში, გუდავაში, ტოგონში, ბულიშხინჯში; გუდაუთის რაიონის სოფლებში: ანუხვაში, ახალსოფელში, ოთპარაში, პრიმორსკოეში; ოჩამჩირის რაიონის სოფლებში: ბესლახუბაში, ნავვალაუში, კოჩარას სასოფლო საბჭოს სოფელ ჭლოუში, მერკულაში, ფოქვეში, ნაოჩში, წიკრიში; სოხუმის რაიონის სოფლებში აძიგეჟსა და შიკვაარაში; გაგრის რაიონის სოფლებში აყვარაში, ლიძავასა და რაფიწაში;

— მონოეთნიკური აფხაზური სოფლებიდან ქალაქებში ახლად მიგრირებული აფხაზების საშუალო და უფროსი თაობა;

— ქალაქებში დიდი ხნის წინ მიგრირებულ აფხაზთა უფროსი თაობა, აგრეთვე ჰუმანიტარულ სპეციალობათა მქონე ყველა თაობის ინტელიგენცია (საბავშვო ბაღებისა და სკოლების პედაგოგები, უნივერსიტეტის პროფესორა, მეცნიერები, ჟურნალისტები, მწერლები, მსახიობები...).

აქვე უნდა დავაზუსტოთ, რომ აფხაზური ენის კარგად და საშუალოდ მცოდნეთა შორის 2 ჯგუფი გამოიყოფოდა:

1. ვინც კარგად/საშუალოდ ლაპარაკობდა აფხაზურად და ამასთანავე მაღალ/საშუალო დონეზე იცოდა სამწიგნობრო აფხაზური ენაც;

2. ვინც კარგად/საშუალოდ ლაპარაკობდა ამ ენაზე, მაგრამ ცუდად იცოდა/სრულებით არ იცოდა სამწიგნობრო აფხაზური ენა.

საბჭოთა კავშირის დაშლის წინ გაცილებით დაბალი იყო დედამისის ცოდნის დონე სოფლის ახალგაზრდობასა და ბავშვთა შორის; მათთან შედარებით აფხაზური ენის ცოდნა ბევრად უფრო იშვიათი იყო ქალაქების აფხაზური მოსახლეობის ყველა ასაკობრივ ჯგუფში. მეტიც, როგორც თვით აფხაზი ავტორებიც აღნიშნავენ, ქალაქის მოსახლეობის უმრავლესობა **მონოეთნიკურ გარემოშიც კი** სხვა ენას (რუსულს) იყენებდა და იყენებს კომუნიკაციისათვის (Михаил Джергения. Современная культура Абхазии и глобализация.http://www.apsnyteka.org/d/sovremennaya_kultura_abhazii_i_globalizatsiya/index.html).

აფხაზეთში აფხაზურ ენას ქართულ და რუსულ ენებთან ერთად 1926 წლიდან მინიჭებული ჰქონდა რეგიონის სახელმწიფო ენის ოფიციალური სტატუსი, მაგრამ **რეალურად აფხაზური, ქართული ენის მსგავსად, ფუნქციონირებდა მხოლოდ მონოეთნიკურ გარემოში, გაბატონებული და პრესტიჟული კი რუსული ენა იყო.**

როგორც სოფლების, ისე ქალაქების აფხაზური მოსახლეობა ერთმანეთთან კომუნიკაციისათვის იყენებდა აფხაზური ენის დიალექტებს (აბჟუურსა და ბზიფურს), **აფხაზურ სალიტერატურო ენას კი კარგად ფლობდნენ მხოლოდ გარკვეული სოციალური ჯგუფების წარმომადგენლები:** საბავშვო ბაღებისა და სკოლების მასწავლებლები, უნივერსიტეტის ჰუმანიტარული მიმართულების პროფესორა, აფხაზეთის დ. გულიას სახელობის ენის, ლიტერატურისა და ისტორიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლები, ჟურნალისტები, მწერლები...

აფხაზთა უმრავლესობა თავისი ეროვნების ენის ნაკლებად ცოდნას ამართლებდა და ამართლებს აფხაზური ენის სირთულით, სპეციალური ტერმინოლოგიის სიღარიბით, ამ ენის უპერსპექტივობით, რუსული ენის პრესტიჟულობითა და ფართო გავრცელებით, პირადი კარიერისათვის აფხაზური ენის გამოყენების სიძნელით, აფხაზურ ენაზე ორიგინალური მხატვრული ლიტერატურისა და პუბლიცისტიკის დაბალი ხარისხით, მსოფლიო კლასიკური ლიტერატურის თარგმანთა ნაკლებობით და ა.შ.

სეროიზულ პრობლემას ქმნის განათლების სისტემის ანტიაფხაზური ხასიათი. ე.წ. აფხაზური სკოლები მოქმედებს XIX

საუკუნის მეორე ნახევარში რუსეთის იმპერიაში შექმნილი საეკლესიო-სამრევლო სკოლების მოდელის მიხედვით, რაც შემდეგს გულისხმობს: დედაენა გამოიყენება სწავლების დაწყებით საფეხურზე, პირველ 4 წელიწადს, როცა ამ ენაზე ისწავლება დისციპლინათა უმრავლესობა რუსული ენის გაძლიერებული სწავლების პარალელურად. მიზანი: სწავლების პირველ ეტაპზე მოსწავლემ იმ დონეზე უნდა შეისწავლოს რუსული ენა, რომ მეორე საფეხურიდან (მე-5 კლასიდან) ყველა დისციპლინა (გარდა მცირე დატვირთვის მქონე აფხაზური ენისა და ლიტერატურის კურსებისა) უნდა აითვისოს რუსულ ენაზე, ანუ **სასკოლო სწავლების პირველ საფეხურზე მზადდებოდა და მზადდება ნიადაგი აფხაზ მოსწავლეთა გარუსებისათვის, ხოლო მეორე საფეხურიდან იწყებოდა და იწყება მოსწავლეთა გარუსების მძლავრი პროცესი.** უნივერსიტეტში, გარდა ფილოლოგიის ფაკულტეტის აფხაზური ენისა და ლიტერატურის სპეციალობისა, ყველა მიმართულებაზე სწავლება მიმდინარეობს მხოლოდ რუსულ ენაზე.

განათლების ამჟამად მოქმედი სისტემა პრაქტიკულად ხელს უწყობს აფხაზური ენის სიცოცხლისუნარიანობის (ვიტალურობის) ხარისხის დაქვეითებასა და მისი ფუნქციონირების სფეროების კატასტროფულ შემცირებას. როგორც აფხაზი ავტორებიც აღნიშნავენ, ე.წ. აფხაზური სკოლის კურსდამთავრებულებს არა აქვთ მინიმალური წარმოდგენაც კი ამ ენის სტრუქტურაზე, ორთოგრაფიის წესებზე, ორთოეპიაზე; ვერ ფლობენ ძირითად ლექსიკურ ფონდს; არ შეუძლიათ აფხაზურ ენაზე საუბარი არასაყოფაცხოვრებო საკითხების შესახებ; არ კითხულობენ ორიგინალურ თუ თარგმნილ ლიტერატურასა და პრესას; არ უყურებენ მცირერიცხოვან აფხაზურენოვან ტელეგადაცემებს; არ უსმენენ აფხაზურ რადიოგადაცემებს; არ დადიან აფხაზურ თეატრში; იშვიათად მღერიან აფხაზურ ენაზე; დაბალია აფხაზური ენის სწავლების ხარისხი; სოციალურ ქსელებში განთავსებულ ისედაც მცირერიცხოვან აფხაზურენოვან მასალებს არა აქვთ ავტორიტეტი და არ ჰყავთ მომხმარებელი და ა.შ. მშობლები, რომლებიც თვითონ იზრდებოდნენ ე.წ. აფხაზურ, რეალურად კი რუსულ სკოლებში და ნაკლებად იციან აფხაზური ენა, **აფხაზურ ენას უპერსპექტივო და უპრესტიჟო ენად მიიჩნევენ,** ამიტომ მათი უმრავლესობა ამჯობინებს შვილების უკეთესი მომავლის უზრუნველსაყოფად შეიყვანოს შვილები რუსულ სკოლებში. აფხაზი ავტორები ასახელებენ **აფხაზურ პარადოქსს,** როცა **საბჭოთა პერიოდში აფხაზებს არ სურდათ გარუსება, მაგრამ ყურადღებას არ აქცევდნენ აფხაზთა შორის აფხაზური ენის გავრცელების განუხრელ შემცირებას.** ეს პარადოქსი არსებობს დღესაც. აღნიშნავენ იმასაც, რომ, სამწუხაროდ, **აფხაზებს აფხაზური ენა არ მიაჩნიათ განათლების, მეცნიერებისა და ინტელიგენტობის ენად,**

რაც ენისათვის **მომაკვდინებელი განაჩენია** (Михаил Джергения. http://www.apsnyteka.org/d/abhzaskii_yazik_i_obschestvo_nastoyaschee_proshloe_i_buduschee/index.html).

ახალგაზრდა აფხაზი მკვლევრის ამ სწორ შეფასებებს ჩვენი მხრიდან დაფუძნებით, რომ აფხაზებს აფხაზური ენა არ მიაჩნიათ არც საქმისწარმოებისა და კომუნიკაციის ენად. მაგალითად, აფხაზეთის საოკუპაციო რეჟიმმა 2007 წლის 29 ნოემბერს დაამტკიცა „კანონი აფხაზეთის რესპუბლიკის სახელმწიფო ენის შესახებ“, რასაც დიდი ხმაური მოჰყვა, ერთი მხრივ, რუსეთის ხელისუფლებასა და მასმედიაში და, მეორე მხრივ, აფხაზურ საზოგადოებაში:

კრემლს არ მოეწონა ის, რომ კანონმა აფხაზურს სახელმწიფო ენის სტატუსი განუსაზღვრა, ხოლო რუსული სახელმწიფო და სხვა დაწესებულებათა ენად გამოცხადდა, რაც კანონში **მხოლოდ რევერანსი იყო აფხაზური ენის მიმართ და მხოლოდ ვერბალურ სხვაობას ქმნიდა**, ვინაიდან აფხაზურ, რუსულ და ქართულ ენებს საბჭოთა პერიოდშიც ჰქონდათ სახელმწიფო ენის სტატუსი, მაგრამ რეალურად მხოლოდ რუსული ასრულებდა ამ სტატუსით ნაგულისხმევ ფუნქციას. ამ უმცირესი ვერბალური სხვაობის გამო გაღიზიანება ვერ დამალა რუსეთის მედიამ და პუბლიცისტიკამ, რომლებიც ირონიით აშუქებდნენ ამ კანონის მიღების პერიპეტიებს (<http://abhazy.com/goslanguag.html>). აფხაზმა ჟურნალისტებმაც პროტესტი გამოთქვეს კანონის იმ მოთხოვნის გამო, რომლის თანახმადაც, მასმედია ვალდებული გახდა, კანონის მიღებიდან 6 თვეში გადასულიყო აფხაზურ ენაზე (ტელე- და რადიოგადაცემების, აგრეთვე საგაზეთო სტატიების ნახევარი მაინც ამ ენაზე უნდა ყოფილიყო). ჟურნალისტთა არგუმენტაცია ასეთი იყო: ელექტრონულ და ბეჭდურ მედიას დასჭირდება ახალი თანამშრომლების აყვანა, დამატებითი (და არცთუ მცირე) თანხების გაღება ტექნიკის შესაძენად, გაიზრდება სასტამბო ხარჯები. ყოველივე ეს კი გააკოტრებს მასმედიასო... (მ. ნაჭყებია, მ. ტაბიძე 2010:118-119). კანონმა ვერ იმოქმედა ვერც მასმედიაში და ვერც აფხაზეთის ე.წ. პარლამენტში: რამდენიმეჯერ სცადეს აფხაზურ ენაზე სხდომების წაყვანა, მაგრამ იმის გამო, რომ დეპუტატების უმრავლესობამ არ იცის ეს ენა და არ ჰყავთ სინქრონული თარგმანის სპეციალისტები, სხდომები კვლავ რუსულ ენაზე მიმდინარეობს (http://www.abkhaziya.org/news_detail.html?nid=25746; <http://kiaraz.org/page76>; <http://www.ekhokavkaza.com/content/article/1969652.html> და ა.შ.).

აფხაზური ენის ისედაც მიიმე მდგომარეობას საშიშროებას უქმნის კონფლიქტის შემდგომ მასობრივად ქცეული **აფხაზთა ურბანიზაციის მაღალი ტემპიც**, რაც პრაქტიკულად ხელს უწყობს,

ერთი მხრივ, აფხაზური სოფლების დაცლას აფხაზი მოსახლეობისაგან, მეორე მხრივ, სოფლებში აფხაზური ენის გადარჩენის შანსის შემცირებას, ხოლო მესამე მხრივ, ქალაქებში ჩასახლებულ აფხაზთა ახალი თაობების დაჩქარებული ტემპით გარუსებას.

სწორედ ამგვარი დამოკიდებულების შედეგად შეიქმნა უმძიმესი ვითარება: თუ საბჭოთა კავშირის დაშლის წინ ასე თუ ისე მეტი იყო აფხაზური ენის კარგად და საშუალოდ მცოდნე აფხაზთა წილი (60 %-მდე), ამჟამად, ჩვენი ვარაუდით, ამ კატეგორიის აფხაზთა წილი არ უნდა აღემატებოდეს 40 %-ს, რაც **აფხაზური ენის კატასტროფული მდგომარეობის მაჩვენებელია — ეს ენა უკვე გაქრობის რეალური საფრთხის წინაშე დგას.** თუ აფხაზური საზოგადოება არ მიიღებს სათანადო ზომებს (მაგალითად, არ იქნება უზრუნველყოფილი უწყვეტი განათლება აფხაზურ ენაზე საბავშვო ბაღიდან დაწყებული უნივერსიტეტის ჩათვლით და არ მოიძებნება სტიმული ამ ენის შესასწავლად), უმოკლეს დროში მივიღებთ სამწუხარო შედეგს: გაქრება მრავალი თვალსაზრისით უნიკალური აფხაზური ენა და აფხაზი ხალხი შეემატება იმ ეთნოსთა რიცხვს, რომლებსაც ჯერ კიდევ აქვთ შერჩენილი საკუთარი ეთნიკური იდენტობა, მაგრამ ლაპარაკობს სხვის ენაზე. ისეთი მცირერიცხოვანი ეთნოსისათვის, როგორც აფხაზი ხალხია, შემდგომი საფეხური ეთნიკური იდენტობის სრული გაქრობა იქნება.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- თ. გვანცელაძე 2008 - თ. გვანცელაძე. აფხაზეთის ეთნიკური ისტორიის ლინგვისტური საფუძვლები. ძირითადი პრობლემები. თბილისი, 2008;
- თ. გვანცელაძე . . . 2011 - თ. გვანცელაძე, მ. ტაბიძე. აჭარაში მცხოვრებ აფხაზთა იდენტობა, 1. პირველი სამეცნიერო-სასწავლო ექსპედიციის წინასწარი შედეგები. თბ., 2011;
- თ. გვანცელაძე. . .2011 - Т. Гванцеладзе, М. Табидзе, Т. Гитолендия, С. Чаава. Основные аспекты идентности абхазов, живущих в Аджарии. Тб., 2011;
- თ. გვანცელაძე. . .2011ა - Т. Gvantseladze, M. Tabidze, T. Gitolendia, S. Chaava. Basic Aspects of Identity of the Abkhazians Living in Ajaria. Tbilisi, 2011.
- ვახუშტი, 1973 - ვახუშტი ბაგრატიონი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა - ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, თბ., 1973

მ. ნაჭყებია... 2010 - მ. ნაჭყებია, მ. ტაბიძე. აფხაზეთის (გალის რაიონის) სოციოლინგვისტური დახასიათება. 1993-2010 წლები. თბილისი, 2010, გვ. 118-119;

<http://abhazy.com/goslanguage.html>; <http://www.media.ge/ka/node/20221>

Teimuraz Gvantseladze

Apsuara – The Codex of Abkhazian’s Identity and its metamorphosis

There is a concept and a term expressing Abkhazian language - **Apsuara**, which means all the obligatory positive characteristics for any Abkhazian. In fact **Apsuara** is the identity codex for Abkhazians.

In the work there is reconstructed the historical face of this codex, based on the old written sources and it is compared to the present Abkhazian identity.